

odisejadi iskanja primerne skupnega imena za trg, ki se ni udeležil, zato so s skupnim imenom poimenovali le mozaik¹³.

Tako na koncu ugotavljam, da je trg percipiran tako s strani lokalnih politikov kot tudi obmejnega prebivalstva kot izjemen simbolni in manj praktični

¹³ Že pred vstopom Slovenije v EU so se pojavili predlogi za poimenovanje trga s skupnim imenom. Predvsem na italijanski strani je prihajalo do velikih negodovanj, ki je vodil v protestno zbiranje podpisov za ohranitev imena Piazzale della Transalpina in imel posledico sprejetje resolucije mestnega sveta za potrditev tega imena. Na slovenski strani so se pojavljali različni predlogi: Trg Evropa – Piazzale Europa, Trg Združene Evrope – Piazza dell'Europa Unita, Trg Darka Bratine, Trg prijateljstva, Trg Evropa 2004, Na Blančah, Trg Edvarda Rusjana, Svetogorski trg, Trg sožitja – Piazza di convivenza, Trg Franca Jožefa, Placa Val Blancja, ter dva predloga s kančkom ironije Trg Titino Novak in Trg Maršala Tita kot odgovor na spreminjanje napisa Naš Tito na Sabotinu. Končni kompromis poimenovanja med obema občinskima upravama se je udeležil v skupnem poimenovanju zgolj mozaika, ki nosi ime Mozaik nove Evrope – Mosaico della nuova Europa.

potencial, vendar pa povezovanje prebivalcev dveh ločenih mest ni odvisno le od odstranjanja fizičnih pregrad, kar pa ponuja zanimivo perspektivo dogajanja med obema mestoma.

LITERATURA

- LEFÈBVRE, Henri. 2003 (1974). *The Production of Space*. Malden: Blackwell.
- HOMOBONO Martínez, José Ignacio. 2003. Miradas socioantropológicas sobre la ciudad y sus culturas (una presentación); V: *Zainak, cuadernos de Antropología – Etnografía*, **Autor(es)**: José Ignacio Homobono, Juan Antonio Rubio-Ardanaz eds. Lits. Donostia: Eusko Ikaskuntza, 23, 19–52.
- LOW M. Setha. 1999. Introduction: Theorizing the City; V: Setha M. Low (ur.), *Theorizing the City*. New Brunswick, New Jersey, London: Rutgers University Press, 1–33.
- MARUŠIČ, Branko. 1985. »Pohod lačnih«; V: *Skupni slovenski kulturni prostor*. Nova Gorica: Trinajsti sklic Plenuma kulturnih delavcev Osvoobodilne fronte, 76–78.
- ŠUŠMELJ, Jože. 1997. Odpiranje meje, Sodelovanje med Novo Go-

rico in Gorico; V: Zoltan Jan (ur.), *Nova Gorica – Gorica: izživi in možnosti sobivanja*. Nova Gorica: Mestna občina, 9–28.

ČASOPISNI VIRI

- Isonzo, Soča, Giornale di frontiera/Časopis na meji, Primavera/Pomlad* 1994, nr./št. 13.
- Primorski dnevnik*, 5. 5. 1948: 2.
- Primorski dnevnik*, 13. 2. 2004: 1, 15.
- Primorski dnevnik*, 19. 2. 2004: 14.
- Primorski dnevnik*, 1. 4. 2004: 15.

DOKUMENTARNO FILMSKO GRADIVO

- Dumančič, Mojca in Tone Robič. 2004. *Zgodba dveh mest*. Produkcija TV Slovenija, Informativni in izobraževalni program.
- Radmilovič, Marko. 1995. *Marš sirkovih metel*.

INTERNETNI VIRI

- Dostopno na URL: <http://www.goriska.com> (17. 2. 2004)
- Dostopno na URL: <http://www.nova-gorica.si/forum/read.php?f=1&i=1067&t=1067> (27. 9. 2006)

DANILO ZULJAN KUMAR*

O NASTAJANJU SLOVENSKEGA LINGVISTIČNEGA ATLASA

IZVLEČEK

Ideja o lingvističnem atlasu, ki bi vključeval vsa slovenska narečja, tudi v zamejstvu, sega v začetek 20. stoletja, ko so v Evropi začeli nastajati prvi lingvistični atlasi. Uresničevati se je začela pred pred dvema letoma, ko se je Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pri ZRC SAZU lotila zahtevne in obširne priprave prve knjige *Slovenskega lingvističnega atlasa – Človek*. V prispevku avtorica razloži, kaj lingvistični atlas vključuje ter kateri kraji so točke *Slovenskega lingvističnega atlasa* v zahodni Sloveniji.

Ključne besede

Slovenski lingvistični atlas, slovenska narečja, zahodna slovenska narečja

SUMMARY

The idea of creating a linguistic atlas which would include all Slovenian dialects has a long history, ever since the beginning of 20th century when there appeared first linguistic atlases in Europe. However, the idea began to realize two years ago when the Dialectological section of the Institute of Slovenian Language Fran Ramovš SRS SASA started the extensive and complex preparations for the first volume of *Slovenian Linguistic Atlas (SLA) – Human Body*. The article tries to illuminate what a linguistic atlas is and what places in west Slovenia are the SLA net points.

Key words

Slovenian Linguistic Atlas, Slovenian dialects, western Slovenian dialects

UVOD

V zadnjih dveh letih Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša pri Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani, v

* dr. jezikoslovnih ved, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Dzuljan@zrc.sazu.si

kateri delujemo raziskovalci Jožica Škofic – vodja sekcije, Vera Smole, Vlado Nartnik, Karmen Kenda - Jež, Peter Weiss, Tjaša Jakop in Danila Zuljan Kumar in od 1. oktobra 2007 dalje Matej Šekli (vsi doktorji znanosti) ter mlada raziskovalka Mojca Horvat, pospešeno pripravlja prvo knjigo *Slovenskega lingvističnega atlasa* (v nadaljevanju SLA). Veliko narečnega gradiva za atlas je že zbrano – v obliki t. i. listkovne in zvezkovne zbirke ga hrani Dialektološka sekcija, velik odstotek gradiva je že skeniran in nam je dostopen tudi v elektronski obliki – nekatere točke v mreži SLA pa v preteklosti niso bile popisane, zato jih popisujemo vzporedno z nadaljnjo obdelavo gradiva za pripravo narečnih kart.

KAJ JE LINGVISTIČNI ATLAS?

Lingvistični atlas je zbirka jezikovnih kart z vidnim prikazom jezikovnih pojavov na določenem ozemlju. Tovrstne karte so lahko:

1. glasovne; te prikazujejo določene glasovne pojave (npr. refleksje za posamezne izhodiščno-slovenske glasove, soglasniške spremembe);
2. naglasne; te prikazujejo posamezne besedne naglase in njihove premike;
3. oblikoslovne, ki prikazujejo oblikoslovne značilnosti leksemov (npr. končnico za posamezen sklon pri izbranem leksemu);
4. besedne (leksične), ki kažejo razširjenost različnih poimenovanj za neko entiteto (npr. v slovenskih narečjih poznamo več poimenovanj za teto, in sicer: *teta, tetka, tetika, strina, njanja* ter *moma*).

Jezikovne atlase že imajo vsi slovanski narodi, razen južnoslovanskih (z izjemo Bolgarov). Poznajo pa jih tudi naši sosednji narodi, npr. Združenje madžarskih jezikoslovcev v Budimpešti trenutno pripravlja 10. knjigo jezikovnega atlasa madžarskih narečij v Transilvaniji v Romuniji, Italijani imajo *Atlante Linguistico Italiano* (ALI), Furlani pa *Atlante Storico-Linguistico-Etnografico Friulano* (ASLEF). Obstajajo pa tudi lingvistični atlasji za posamezne pokrajine, npr. *Atlante Linguistico ed Etnografico del Piemonte Occi-*

dentale (ALEPO), *Atlante Linguistico del Ladino Dolomitico e dei Dialetti Limitrofi I* (ALD), *Atlante Linguistico della Basilicata* (ALBA). Pri nas je tovrstni atlas narejen za področje slovenske Istre, in sicer *Slovenski dialektološki leksikalni atlas slovenske Istre (SDLA-SI)* avtorjev Rade Cossutta in Franca Crevatina.

ATLANTE LINGUISTICO ITALIANO (ALI) IN PRIMORSKA

Začetek nastajanja Italijanskega lingvističnega atlasa seže v leto 1924, ko so se pod vodstvom Matea Giulia Bartolia s Filozofske fakultete v Torinu in na pobudo Società Filologica Friulana G. I. Ascoli ter enega od njenih ustanoviteljev in predsednika Uga Pellisa (1882 Fiumicello pri Ogleju – 1943 Gorica) začele priprave na zbiranje gradiva. To je začel Ugo Pellis zbirati 29. oktobra leta 1925 prav v svoji rojstni vasi na osemnajstletnem potovanju po celotni Italiji na podlagi svoje lastne vprašalnice popisal 727 točk. Njegove delo je nadaljevalo več raziskovalcev. Italijanski lingvistični atlas obsega 6 knjig. Prva je izšla leta 1995, v naslednjih letih sta izšli dve knjigi, leta 1999 četrta, 2001 peta, šesta je v redakciji. Za nas je delo pomembno predvsem zato, ker so v njem kot točke popisani tudi slovenski kraji v takratni italijanski državi. To so naslednji kraji: Bila v Reziji, Trbiž, Bovec, Tolmin, Gorica, Lože (Lonzano) pri Dolenju (vas, ki je danes v italijanskem delu Brd), Sovodnje v Beneški Sloveniji, Martinščina (San Martino del Carso), Ajdovščina, Idrija, Postojna, Komen, Divača, Trst, Milje, Koper in Piran (ALI 1995: Carta 1).

Ker se je pri proučevanju različnih evropskih lingvističnih atlasov z namenom pregledati različne pristope h kartografranju pokazala potreba po tem, da bi imeli tudi italijanski atlas, ki ga v Sloveniji nima nobena inštitucija – dostopen nam je bil le v goriški knjižnici Biblioteca Statale Isontina, pa še tam samo na vpogled in ne v izposojajo, smo se s prošnjo po doniranju sredstev za nabavo tega dela obrnili na primorske občine. Tako smo s sredstvi Obči-

ne Ajdovščina nabavili prvo, s sredstvi občine Šempeter-Vrtojba drugo ter s sredstvi Mestne občine Nova Gorica tretjo knjigo ALI-ja. Raziskovalna postaja Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU v Novi Gorici je tako edina inštitucija v Sloveniji, ki ima to delo z dragocenimi leksičnimi podatki za primorske kraje.

NAČRTI ZA SLOVENSKI LINGVISTIČNI ATLAS

Kot že omenjeno, za celotno slovensko narodnostno in jezikovno ozemlje lingvističnega atlasa še nimamo, čeprav zamisel o takem delu sega že v prvo polovico 20. stoletja, v čas, ko so začeli v Evropi nastajati prvi lingvistični atlasji (npr. *L'Atlas Linguistique de la France*, ki je izhajal med leti 1902 in 1910, *Atlas de Catalogne* leta 1928, *Sach- und Sprachatlas Italiens und der Südschweiz* 1928, *Dialektatlas von Altbayern* 1932). Vendar velja poudariti, da se je gradivo za SLA zbiralo veliko let. Vprašalnico zanj je zasnoval Fran Ramovš, dopolnili ter tehnično preuredili pa drugi jezikoslovci. Danes obsega 870 osnovnih vprašanj s podvprašanji in je razdeljena v 16 razdelkov: I. Telo, II. Obleke, III. Hiša, IV. Vas, V. Prazniki, VI. Orodje, VII. Živina, VIII. Rastline, IX. Planina, X. Bolezni, XI. Čas, XII. Pokrajina, XIII. Družina, XIV. Štetja, XV. Razno, XVI. Gramatična vprašanja.

Mreža krajev, predvidenih za zapis, obsega 406 točk po celotnem slovenskem ozemlju, vključujoč zamejstvo. Do danes imamo zapisanih približno 90 % krajevnih govorov, manjkajo pa nam še zapisi za nekaj manj kot trideset točk, te so predvsem na robovih slovenskega ozemlja, v Beneški Sloveniji, na Avstrijskem Koroškem in v Porabju. Že obstoječim točkam SLA bomo dodali tudi nove, in sicer v primerih, ko imamo na voljo zanesljive podatke (npr. Vrh Svetega Mihaela pri Gorici).

Tu nas seveda najbolj zanima, kateri kraji so vključeni v mrežo krajev za SLA na širšem goriškem področju na obeh straneh meje, v Beneški Sloveniji ter na Idrijskem in Cerkljanskem, kdo so bili zapisovalci ter katerega leta so

bile vprašalnice izpolnjene. V Beneški Sloveniji so popisani naslednji kraji: Jeronišče in Ošnje (Tine Logar 1963), Bardo, Viškorša, Matajur, Dreka, Podbonesec (Tine Logar 1965), Marsin (Lučana Budal 1979), Špeter Slovenov (Tine Logar in Liliana Spinuzzi 1989) ter Mirnik na meji z Brdi (Danila Zuljan Kumar 2006). Manjkata pa še zapisa za Doljno Černjevo in Fejplan. Na drugi strani meje so v mrežo krajev za SLA vključeni naslednji kraji: Breginj, Robidišče, Kred in Kobarid (Tine Logar 1951), Trenta (Tine Logar 1948 ter Jakob Rigler 1960), Log pod Mangartom (Tine Logar 1952 in 1960), Bovec (Tine Logar 1952), Drežnica (Tine Logar 1951 ter Jože Kurinčič 1977), Zatolmin (Helena Čujec 1965), Čiginj (Justina Fon 1959), Livek (Tine Logar 1958 ter Zvezdana Škorjanc 1976), Kanal, Deskle, Ročinj in Avče (Tine Logar 1952, Avče tudi Helena Bavdež v 50. letih ter Alenka Božič 1971), Kal nad Kanalom (Tine Logar 1955), Podlešče – Banjščice (Tine Logar 1956), Lokve ter Grgar (Tine Logar 1952), Solkan (Tine Logar 1954, Majda Brautuž 1959/69, Ilka Češnovar 1966, Marjeta Živec 1972 ter Maja Nemeč 1984), Trnovo in Šempas (Tine Logar 1953), Šempeter pri Gorici (Ana Merljak 1975). V Brdih: Brdice pri Kožbani, Medana in Kojško (Tine Logar 1956), Kozana (Milena Židanik 1976), Oslavje (Ana Primožič 1976), Števerjan – delni zapis (Danila Zuljan Kumar 2006). Naprej proti jugu so točke naslednje: Sovodnje (Franc Mermolja 1954), Miren (Tine Logar 1954, Lucija Budin 1967 ter Marta Pavlin 1981), Renče (Stanislava Lukežič 1968), Branik in Štanjel (Tine Logar 1948; Štanjel tudi Majda Zalesjak 1959 in Jože Hočvar 1960), Doberdob (Tine Logar 1969), Opatje selo (Tine Logar 1954). V Vipavski dolini: Skrilje (Sonja Horvat 1981), Ajdovščina (Tine Logar 1981, Mirka Pestelj – Branislej 1979, Gaberje (Marija Pegan 1960 ter Marija Nemeč), Vipava (Tine Logar 1951), Štjak (Tine Logar 1954), Podnanos (Tine Logar 1948, Irena Žvanut 1962 ter Marija Lozej 1969). Proti SV pa so točke SLA naslednje: Čepovan (Tine

Logar 1952), Grahovo ob Bači, Šebrelje, Cerčno ter Most na Soči (Tine Logar 1951, Most na Soči tudi Jelena Kušar 1960, Cerčno pa Sonja Močnik 1959/60 in Slavica Bric – Makuc 1982), Gorenja Trebuša (Tine Logar 1962). Na idrijskem področju je točk šest (od teh Kanomlja še ni popisana): Laniše (Olga Turen – Bertole 1961), Idrija (Tine Logar 1950, Vlado Božič 1959/60, Marinka Petrič 1965 in Lidija Novak 1970), Črni Vrh, Godovič in Hotedršica (Tine Logar 1947, Črni Vrh tudi Ivan Tominec).

NASTAJANJE SLOVENSKEGA LINGVISTIČNEGA ATLASA

Dialektološka sekcija pripravlja 1. knjigo *Slovenskega lingvističnega atlasa – Človek*. Poleg delov človekovega telesa bo zajela še poimenovanja za sorodstvo in bolezni. Atlas bo leksični, kar pomeni, da bomo kartografirali različne narečne lekseme izbranega pomenkega pojma – ti leksemi pa bodo v legendi zapisani v poknjženi različici in torej na karti ne bodo prikazane njihove narečne glasoslovne uresničitve. Taka odločitev je bila nujna zaradi rabe različnih načinov fonetične transkripcije in večkrat nezanesljivega gradiva, saj so vprašalnice poleg dialektologov izpolnjevali tudi študentje, ki morda niso bili dovolj pozorni na vse glasoslovne nianse izbranih krajevskih govorov.

Tudi s tehničnega stališča gre za izjemno zahteven projekt, ki poleg jezikoslovnega znanja zahteva tudi izdelavo podpornih računalniških programov. Trenutno vnašamo gradivo iz klasičnega arhiva, to je z listkov in iz zvezkov v računalniško podatkovno bazo SlovarRed, pri čemer uporabljamo vnašalni sistem ZRCola, ki ga je za jezikoslovne, predvsem dialektološke potrebe, razvil sodelavec Dialektološke sekcije Peter Weiss. S pomočjo geografskega informacijskega sistema GIS, s katerim je povezan SlovarRed, pripravljamo že tudi prve poskusne karte s prikazom geografske razporeditve poimenovanj za posamezne dele telesa. Delo je zahtevno in dolgotrajno predvsem zaradi natančne jezikoslovne obravnave vsakega izmed leksemov, ki

poimenujejo nek pojem. Poleg tega je potrebno natančno preverjanje fonetičnega prepisa z listkov in iz zvezkov. Vsakemu leksemu določimo etimološki izvor, pri čemer si pomagamo z etimološkimi slovarji, pri izposojenkah pa tudi z dvojezičnimi slovarji ter obstoječimi narečnimi slovarji, ter ga poknjžimo. Te informacije bodo zapisane ob karti v komentarju. Iskanje etimološkega izvora in poknjževanje oziroma prestavljanje iz fonetične v t. i. ortografsko transkripcijo je pri nekaterih leksemih enostavno (glej npr. leksem *lice* v Prilogi), pri drugih pa lahko zapleteno. Tako nam npr. še ni uspelo poknjžiti narečnih leksemov *hüngaj* (Njiva), *h□ng□e*, *xüng□e* (Osojani) za pojem *gleženj*. V takih primerih je potrebno raziskati glasoslovne razvoje govora ali širše narečja ter ugotoviti, ali gre za slovensko besedo ali izposojenko. Karte bodo znakovne, pri čemer bomo uporabili simbole iz t. i. nabora znakov SIMBola, ki ga je izdelal Peter Weiss (v Prilogi so znaki iz SIMBola zastopani s številčno kodo), izoglosne (izoglosa je črta, ki povezuje kraje z istim leksemom) ali napisne. Mogoča bo tudi kombinacija dveh ali treh oblik.

Naj za zaključek v pokušino ponudimo samo nekaj različnih poimenovanj za naslednja dela človeškega telesa: *lice* in *obrvi*, kot so bili zapisani v naštetih krajih. Lekseme podajamo v poknjženi obliki, kar pomeni, da je izgovorna različica v posameznih govorih lahko nekoliko drugačna (npr. *lica*, *licē*, *lēnite*, *γ□bac*, *ob□rv□*, *wāb□rvi*, *□ab□rv□*, *sopračil□*). **Lice**: v Breginju, Robidišču in Viškorši je zapisana beseda *lanita* (< verjetno praslovansko *olnita 'upognjen telesni del' prim. rusko lanita 'lice'; Bezljaj 1982: 123), v Bardu *skeranja* (praslovansko morda *skorni 'čeljust'), v Logu pod Mangartom in Bovcu *blanja* (← morda dalmatinskoromansko *plana; leksem morebiti sprejet preko furlanščine, kjer je pogosten -b za -p na začetku besede; Bezljaj 1976: 24), v Podbonescu *gobec*, v ostalih krajih pa *lice*. **Obrvi**: prevladuje leksem *obrvi*, v Marsinu v Beneški Sloveniji najdemo zapisa *sopruobrvi* in *obrvi ta velike*, v Doberdobu in Števerjanu *sopračilje* (← italijansko sopracciglio 'obrvi'), v

Števerjanu tudi *čilje* (← italijansko *ciglia* 'obrvi').

Poglejmo si zapis teh pojmov še v ALI; za lice prevladuje *liže*, sledi mu *guanča* (← italijansko *guancia* 'lice') ter v Bovcu *skranja*. Pri pojmu obrvi prevladuje leksem *obrvi*, v Tolminu poleg tega še *trepalniže*, v Postojni pa *sopračile*, za Bovec je zapisano poimenovanje *čioie* (← morebiti italijansko *ciglia* 'obrvi', vendar nam etimološki izvor še ni znan) ter v Bili v Reziji *lače ta nad oko* (← ver-

jetno furlansko, glede na to, da imajo izraz lač 'obrvi' tudi sosednji furlanski kraji, npr. *Pesàris* (Prato Càrnico), *Tramonti di Sopra*, *Raveo* in *Collins* (Forni Avoltri), vendar etimološkega izvora besede še nismo raziskali).

LITERATURA

Atlante Linguistico Italiano. Vol. I. Il Corpo umano. Carte I-III, 1-93. 1995. Istituto del Atlante Linguistico Italiano: Torino.

BENEDIK, Francka 1999. *Vodnik po zbirki narečnega gradiva za Slovenski lingvistični atlas (SLA)*. Založba ZRC: Ljubljana.

BEZLAJ, France 1976. *Etimološki slovarj slovenskega jezika A-J*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

BEZLAJ, France 1982. *Etimološki slovarj slovenskega jezika K-O*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

KARTA

- BRECELJ, Marijan 2005. *Furlansko-slovenski slovar*. Goriška knjižnica Franceta Bevka: Nova Gorica
- MERKŪ, Pavle 1999. *Slovenska krajevna imena v Italiji. Priročnik. Toponimi Sloveni in Italia. Manuale*. Trst: Narodna in študijska knjižnica.
- SMOLE, Vera PETEK, Urška 2007. Komentiranje leksično-besedotvornih kart v 1. zvezku Slovenskega lingvističnega atlasa »Človek« (na primeru V617 *teta* in V618) *ujna*). *Jezikoslovni zapiski; Merkujev zbornik 13, 1/2*. Založba ZRC: Ljubljana. Str. 351–359.
- ŠKOFIC, Jožica. Slovensko narečno besedje na stičišču kultur (po gradivu za SLA). V: STABEJ, Marko (ur.), 2005. *Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj*. V Ljubljani: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete, str. 51–66.
- ŠLENC, Sergij 2006. *Veliki italijansko-slovenski slovar*. DZS: Ljubljana.

INTERNETNI VIRI

- <http://www.atlantelinguistico.it/atlante>
- <http://www.alepo.it>
- <http://ald.sbg.ac.at/ald/ald-i>
- <http://www.jstor.org>

TABELA